

5. Kisił, M.I. (2009), "Investment support for the development of agrarian production and rural areas", *Menedzhment*, no. 11, pp. 225.
6. Horina, H.O. (2016). "National vectors of institutional and legal support for the formation of the tourist services market", *Torhivlia i rynek Ukrainy*, no. 39-40, pp. 49-55.
7. Sydor, H.V. (2013), "Provision of Agricultural Enterprises of Ternopil Oblast with Credit Resources", *Innovatsiina ekonomika*, no. 5 (43), pp. 260-264.
8. Burkynskyi, B.V., Laiko, O.I., and Ahinska, I.V. (2012), "Ways of modernizing the development of the milk market in Ukraine", *Ekonomichni innovatsii*, no. 47, pp. 38–52.
9. Bodrov, V.H., Baldych, N.I., Husiev V.O. et al. (2011), *Vnutrishnii rynek Ukrainy: teoriia ta stratehiia postkryzovoho rozvytku* [Internal Market of Ukraine: Theory and Strategy of Post-Crisis Development], NADU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 26.01.2018 р.

Рецензент: д.е.н., професор Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут» Т.В. Давидюк

УДК 37.014.54

Дейнега І.О.,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту,
Рівненський державний гуманітарний університет

ОЦІНЮВАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ОСВІТНЬОЇ МІГРАЦІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

Deineha I.O.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof., associate professor
at the department of management,
Rivne State Humanitarian University

EVALUATION OF OPPORTUNITIES OF EDUCATIONAL MIGRATION FOR DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE

Постановка проблеми. Більшість вищих навчальних закладів (ВНЗ) України відчувають гостру необхідність доукомплектування студентських груп. Місткість цього сегменту освітнього ринку щороку зменшується за рахунок несприятливої демографічної ситуації та підвищення вимог до вступників.

Проблема заповнення студентських аудиторій актуальна навіть для ВНЗ із світовим ім'ям, які самі чи за підтримки уряду країни реалізують активну політику залучення іноземних студентів, що дозволяє суттєво збільшувати кількість здобувачів вищої освіти. Окрім завдання наповненості студентських аудиторій, студенти-іноземці виконують функцію забезпечення фінансової стабільності окремих територій, виступаючи суттєвим джерелом наповнення бюджетів не лише ВНЗ, але й місцевих і національних, що ставить завдання по їх залученню на загальнодержавний рівень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Освітню міграцію в контексті модернізації системи вищої освіти в Україні досліджували вчені С. Dustmann, А. Glitz [1], М. Дудченко [2]. При цьому найбільша увага акцентувалася не на економічних, а соціально-культурних аспектах такої міграції. Зокрема, питання соціалізації іноземних студентів ґрунтовно досліджені у працях О. Білик [3], К. Буракова [4], О. Горчакової [5], Н. Грищенко [6] та інших.

Результати аналізу останніх досліджень та публікацій підтверджують доцільність продовження вивчення поставленої проблеми, зокрема питань оцінювання можливостей освітньої міграції для розвитку вищих навчальних закладів України.

Постановка завдання. Метою публікації є узагальнення позитивного досвіду розвинутих країн щодо залучення іноземних студентів до їх системи надання освітніх послуг, оцінювання насиченості

сегменту національного освітнього ринку, що формується студентами-іноземцями, а також розробка рекомендацій щодо перспектив його розвитку за участі вітчизняних вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні кількість навчальних закладів 3-4 рівня акредитації та студентів в цілому, а також середня кількість студентів в одному ВНЗ щороку знижуються. Чисельність іноземців у студентських аудиторіях загалом характеризується нестійкою динамікою. У 2016-2017 н.р. у порівнянні з 2010-2011 н.р. вона зросла на 13,6 тис. осіб (на 36 %), проте у порівнянні з 2013-2014 н.р. знизилась на 7,3 тис. осіб (на 14 %). Незважаючи на такі коливання чисельності студентів-іноземців, їх частка у загальній кількості студентів є незначною (близько 4 %), навіть беручи до уваги суттєве зменшення кількості студентів у досліджуваному періоді в цілому (табл. 1).

Таблиця 1

Показники діяльності ВНЗ України

Показники	Навчальний рік						
	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017
Кількість ВНЗ 3-4 рівня акредитації	349	345	334	325	277	288	287
Студенти ВНЗ 3-4 рівня акредитації, тис. осіб	2129,8	1955	1825	1724	1438,0	1375,2	1369,4
Середня кількість студентів в 1 ВНЗ, тис. осіб	6,103	5,667	5,464	5,305	5,191	4,775	4,771
Прийнято студентів ВНЗ 3-4 рівня акредитації, тис. осіб	392,0	314,5	341,3	348,0	291,6	259,9	253,2
Кількість іноземців у ВНЗ різних рівнів акредитації, тис. осіб	38,2	43,0	49,0	59,4	56,9	53,5	52,1
Частка іноземних студентів, %	1,79	2,20	2,68	3,45	3,96	3,89	3,80

Джерело: напрацювання власне на підставі [7]

Найбільше іноземних студентів навчається у ВНЗ Києва та Харкова. За даними Департаменту освіти і науки Харківської облдержадміністрації у 2012/13 навчальному році у ВНЗ м. Харків навчалось більше 21000 іноземних студентів із 117-ти країн світу. Це на 17 % більше, ніж у попередньому році, і на 350% більше, ніж вісім років тому. Студенти-іноземці приїхали на навчання із 39 держав Азії (17574 особи), 46 держав Африки (3169 осіб) і 23-х держав Європи (1114 осіб). Навчати їх економічно вигідно, оскільки, за твердженням менеджерів ВНЗ, університет 40 % свого бюджету формує завдяки іноземцям-контрактникам (рис. 1) [8].

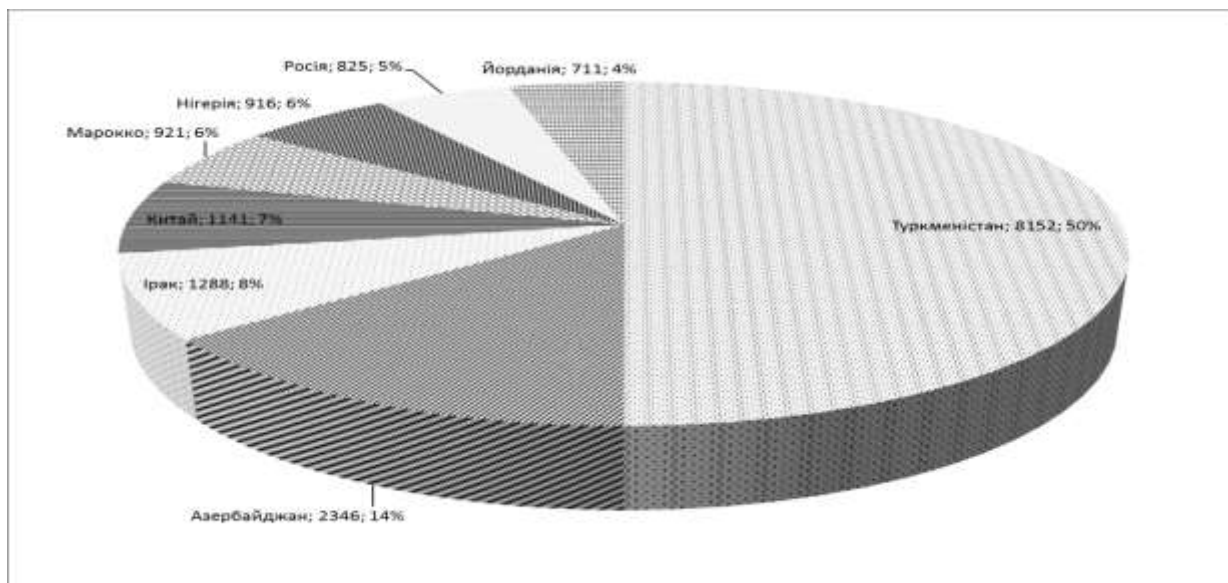

Рис. 1. Структура іноземних студентів у ВНЗ м. Харків

Джерело: [8]

Перспективним для залучення студентів вважається Китай. Як зазначила міністр Л. Гриневич на форумі ректорів українських і китайських ВНЗ, «сьогодні в Україні навчається 2082 студенти з Китаю, але можна відзначити тенденцію до збільшення зацікавленості в українській освіті у громадян Китаю» [9].

Розподіл студентів-іноземців у ВНЗ м. Харкова виглядає наступним чином (рис. 2).

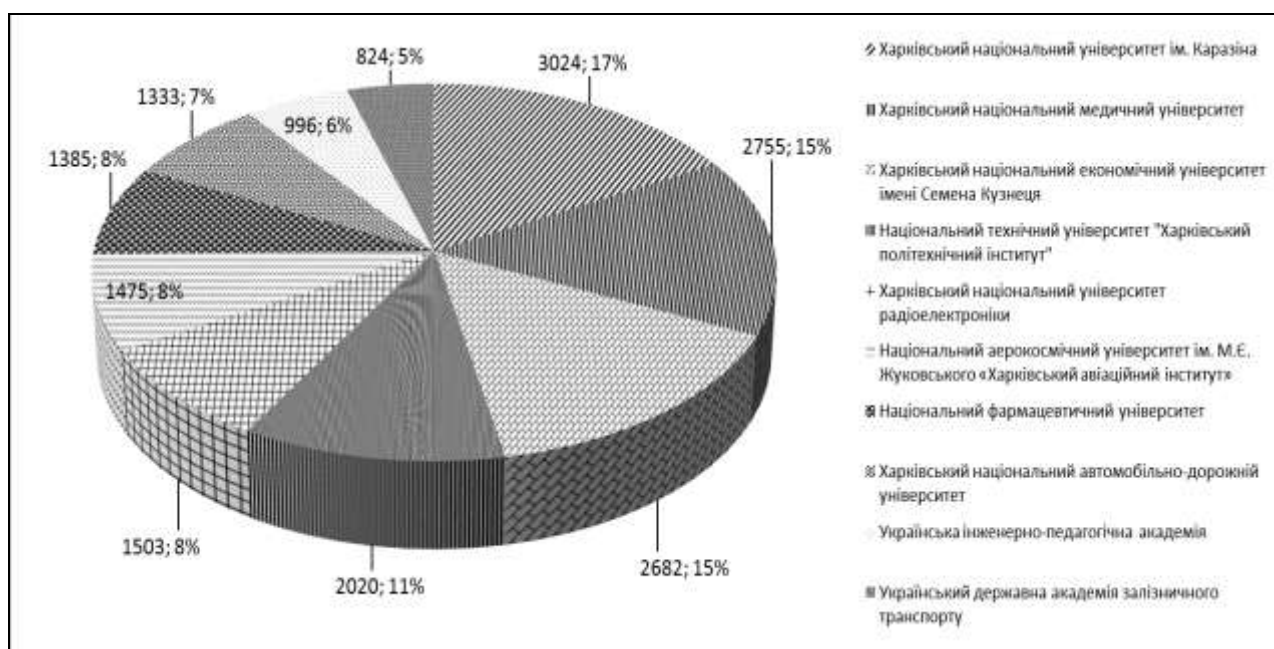

Рис. 2. Розподіл студентів-іноземців

Джерело: [8]

Значна частина студентів-іноземців навчається в Українській інженерно-педагогічній академії (УІПА, м. Харків). Центр довузівської підготовки цієї академії проводить навчання іноземних студентів для подальшого його продовження в академії та інших ВНЗ України за інженерно-технічним, медично-біологічним та гуманітарним напрямками. За 15 років підготовче відділення УІАП закінчили понад 350 іноземних студентів. Зараз тут навчається 59 слухачів з Китаю, В'єтнаму, Ірану, Туркменістану, Туреччини та інших країн. Академію успішно закінчили понад 250 іноземних студентів. На базових спеціальностях академії та на підготовчому відділенні проходять навчання близько 540 студентів з 10 країн світу (Азербайджан, В'єтнам, Іран, Китай, Ліван, Росія, Туркменістан, Камерун, Білорусь, Конго) [10].

Науковці виокремлюють такі труднощі адаптації іноземної молоді в Україні:

1) значне розходження між обіцянками, даними у рекламних проспектах, та реаліями (невпорядковані гуртожитки, відсутність сучасного ремонту та меблів у аудиторіях, морально застаріле обладнання тощо);

2) мовний бар'єр, адаптація до чужої культури, незвичний клімат;

3) націоналізм та расизм, що проявляється у деяких представників титульного населення;

4) бюрократичні зволікання при реєстрації [2, с. 158];

5) низький загальноосвітній рівень, відсутні навички самостійної роботи, відсутні адекватні засоби комунікації та слабко сформована пізнавальна мотивація [11, с. 7-9].

Одночасно самі іноземні студенти звертають увагу на такі сторони навчання в Україні: позитивні (нижча вартість навчання, ніж у країнах Західної Європи, легко поступити, хороша атмосфера для навчання (Західна Україна), достатньо високий рівень знання населенням англійської мови, відсутність мовного бар'єру) та негативні (високий рівень корупції, низька заробітна плата) [12].

Іноземці в Україні можуть здобувати освіту українською, російською або англійською мовою в залежності від пропонованих програм та рівня знання мови абітурієнтом. Вони мають можливість навчатися у більш ніж у 240 ВНЗ і здобувати освіту за різними спеціальностями. На офіційному сайті Українського державного центру міжнародної освіти абітурієнти можуть отримати загальну інформацію про навчальні програми, процедуру вступу та інші практичні поради. Окрім цього, абітурієнти через цей сайт можуть подавати он-лайн заявки на навчання до будь-якого ВНЗ України. До послуг, які надаються центром, входять перевірка документів абітурієнта, допомога у виборі університету та навчальної програми, допомога з подачею документів до ВНЗ, отримання запрошення на навчання, візова підтримка, організація зустрічі в аеропорту [13].

За даними ЮНЕСКО у 2010 році 3,6 млн. студентів здобували вищу освіту за межами своєї держави. Для порівняння, у 2000 р. в світі налічувалося близько 2 млн. студентів, що навчаються за кордоном, а їхня прогнозована кількість у 2020 році сягне 5,8 млн. В абсолютних цифрах за кількістю студентів, які навчаються за кордоном, попереду азіатські країни (Китай, Індія, Південна Корея).

Освітню мобільність у Європейському Союзі забезпечує низка спеціальних програм з багатомільйонними бюджетами. Так, за 20 років програмою Erasmus скористалися понад 1,7 млн. громадян ЄС. Для академічних обмінів між державами Євросоюзу та іншими країнами в рамках цього проекту працює програма Erasmus-Mundus («Еразм-Світ») [14].

У Швейцарії та Великобританії приблизно кожний п'ятий студент є іноземцем. Найбільше іноземних студентів навчається у Великобританії та США (у 2008 році відповідно 460 і 620 тисяч). За останні роки їх чисельність істотно зросла. Це твердження є справедливим не лише по відношенню до розвинених країн світу із сильною навчальною базою, але також й таких країн, які мають відносно низьку базу (наприклад, Італія та Нідерланди, де кількість студентів зросла на 160 і 200 %, відповідно) [1, р. 16].

Високі показники зростання цільового сегменту «іноземні студенти» демонструє Польща. У 2015/16 н. р. у країні навчалось 57119 іноземних студентів із 157 країн, що на 23 % більше, ніж рік тому. На сьогоднішній день частка іноземних студентів складає 4,1 % від загальної кількості, тоді як десять років тому становила лише 0,6 %, у 2015 році – 3,1 %. Тенденція пояснюється не тільки зростанням кількості іноземців, але й зменшенням загальної кількості студентів у Польщі, адже у 2015/16 навчальному році навчалось 1405 тис. осіб, що на 64,2 тис. менше, ніж у попередньому році.

Найбільше у Польщі навчається студентів із України. У 2015/16 навчалось 30589 студентів з нашої держави, що на 7197 більше, ніж торік, тобто понад 53 % загальної кількості іноземних студентів. Польські дослідники обумовлюють цю позитивну динаміку результатом десятирічної стабільної маркетингової та рекламної присутності польських університетів на цьому ринку, зокрема програми "Навчання в Польщі", а також складною політичною ситуацією в Україні [15].

За даними опитувань, найбільш комфортними для іноземних студентів країнами назвали Австралію, Канаду, США та Великобританію. Одночасно ці країни були визначені як найбільш безпечні країни для отримання вищої освіти [16]. Канада визначила пріоритетність «збільшення частки участі іноземних студентів», що характеризувало переосмислення її національної системи освіти як цілком відмінної від інших на світовому ринку. В урядовому звіті за 2012 р. «Міжнародна освіта: ключовий стимул майбутнього процвітання Канади», окреслено стратегії маркетингу та рекрутингу [17].

Кількість студентів-іноземців у Німеччині за десять років (2007-2017 р.р.) зросла більш, ніж на третину, та сягнула майже 358 тисяч осіб. Найбільше з них прибувають з Китаю, Індії та Росії, а частка студентів із України складає майже 3 %. Понад 251 тис. становлять студенти, які закінчували школу поза межами Німеччини. Таким чином німецькі ВНЗ досягли поставленої спільно з урядом мети у 350 тисяч іноземних студентів в країні на три роки раніше, ніж було заплановано [18].

Дослідження причин вибору Франції у якості країни для здобуття освіти дозволили французьким науковцям ідентифікувати такі причини: якість навчання: 46 % (45 % у 2011 році та 51% у 2013 році); знання французької мови: 41 % (37% у 2011 році та 42% у 2013 році); культурний інтерес: 38 % (31% у 2011 році та 35% у 2013 році); репутація університетів чи вчителів: 34 % [19]. Таким чином перше місце по вагомості на вибір абітурієнтом місця навчання має його якість, проте, в порівнянні з даними досліджень попередніх років, його вплив на вибір абітурієнта зменшується. Зростає вплив репутації ВНЗ та його викладачів. Це дозволяє стверджувати про значну роль іміджевих факторів на залучення іноземних студентів. Позитивний імідж Франції для іноземних студентів формується за рахунок її культурного розвитку (94 % респондентів), історичного спадку, інтелектуального і наукового потенціалу (90 % респондентів), ефективної державної дипломатії (83 %), стабільності і продуктивності економіки (76 % респондентів) [19].

Таким чином, на вибір місця навчання абітурієнтом-іноземцем значно впливають фактори, на які нерідко ВНЗ взагалі вплинути не може (наприклад, розвиток економіки, безпека, історична та культурна цінність). Ці та деякі інші фактори повністю залежать від рішень місцевої та державної влади.

Разом із тим, офіційні джерела інформації про освітні можливості для іноземних студентів в Україні обмежуються щорічним каталогом міжнародної освіти, що видається Департаментом міжнародного співробітництва та європейської інтеграції Міністерства освіти. Існує багато інтернет-сайтів, які рекламують вищу освіту в Україні для іноземних студентів (www.comestudyinukraine.com; www.studyinukrainecheap.com, www.edu-ukraine.com; www.tostudyinukraine.org та інші). Однак, більшість іноземних студентів скаржаться на брак і обмеженість доступу до достовірної інформації, включаючи дані про вартість проживання в Україні та права іноземних громадян. Вони отримують мінімум інформації про власний правовий статус від адміністрації університетів, в яких навчаються [14].

Висновки з проведеного дослідження. Залучення іноземних студентів у студентські аудиторії дозволило б вирішити проблему значного падіння попиту на освітні послуги, обумовлене негативною демографічною ситуацією. Частка іноземних студентів поки що не є достатньо високою. Вітчизняні ВНЗ мають значний науковий потенціал та дуже лояльну цінову політику, що повинно сприяти збільшенню студентів-іноземців. Успішна реалізація такого завдання залежить як безпосередньо від самих ВНЗ, так і від рішень місцевих і державних органів влади. В подальшому варто провести дослідження потреб іноземних студентів Рівненщини та ідентифікувати фактори, які вплинули на їх вибір.

Література

1. Dustmann C., Glitz A. Migration and Education. URL: http://www.norface-migration.org/publ_uploads/NDP_11_11.pdf (дата звернення: 20.12.2017).
2. Особливості навчання іноземних студентів у вищих навчальних закладах України / М. О. Дудченко, А. Ф. Артеменко, Л. Ю. Левченко, К. В. Васильєва, В. Б. Свиридчук. *Світ медицини та біології*. 2013. № 3. С. 158-160.
3. Білик О. М. Іноземні студенти як об'єкт соціалізації в соціокультурному просторі України. URL: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=3141 (дата звернення: 20.12.2017).
4. Буракова К. В. Аналіз вагомих складових соціальної адаптації іноземних студентів до навчання у вищих навчальних закладах України на початковому етапі. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2010. № 7 (194). Ч. I. С. 48-55.
5. Горчакова О. А. Кросс-культурный менеджмент в образовании: тексты лекций. Одесса: Фаворит, 2013. 114 с.
6. Грищенко Н. А. Особливості соціалізації іноземних студентів вищих навчальних закладів. *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка*. 2012. №5 (240). Ч. II. С. 192-196.
7. Держана служба статистики України. Статистичний щорічник України за 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016 рр. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm (дата звернення: 20.12.2017).
8. Іноземні студенти в Україні: хто вони? URL: http://osvita.ua/vnz/student_life/39084/ (дата звернення: 20.12.2017).
9. Сьогодні в Україні навчається 2 082 студенти з Китаю, – Л. Гриневич на форумі ректорів українських і китайських ВНЗ. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2017-06-23-sogodni-v-ukrayini-navchaetsya-2-082-studenta-z-kitayu-liliya-grinevich-na-forumi-rektoriv-u> (дата звернення: 20.12.2017).
10. Офіційний сайт УІПА. URL: <http://www.uipa.edu.ua/ua/international-cooperation/2011-12-09-22-25-32> (дата звернення: 20.12.2017).
11. Алексеева Г. С. Проблеми навчання і формування інформаційної культури іноземців у вищих навчальних закладах України. *Актуальні питання освіти і науки*: збірник наукових статей, матеріали III міжнар. наук.-практ. конференції, Національна академія національної гвардії України, 10-11 листопада 2015. Харків: ХОГОКЗ, 2015. С. 7-10.
12. Шелія М. «Відкрито для культур» : іноземні студенти про життя в Івано-Франківську. URL: http://kurs.if.ua/articles/vidkryto_dlya_kultur_inozemni_studenty_pro_zhyttya_v_ivanofrankivsku_26927.html (дата звернення: 20.12.2017).
13. Освіта в Україні для іноземних громадян. URL: <http://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/4898> (дата звернення: 20.12.2017).
14. Здіорук С., Богачевська І. Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий науково-освітній простір. *Аналітична записка*. 2013. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1421/> (дата звернення: 20.12.2017).
15. Over 57 119 international students in Poland. URL: <http://studyinpoland.pl/en/index.php/news/43-over-57-119-international-students-in-poland> (дата звернення: 20.12.2017).
16. International Student Survey 2017. The changing dynamics of international student recruitment. URL: https://www.hobsons.com/res/Whitepapers/Hobsons_Insights2017_Global_Web.pdf (дата звернення: 20.12.2017).
17. Trends in Higher Education Marketing, Recruitment, and Technology. Hanover Research, March 2014. Washington: Academy Administration Practic. 26 p. URL: <http://www.washington.edu/.../hanover-research-executive-overvie> (дата звернення: 29.12.2017).
18. Кожен восьмий студент в Німеччині – іноземець. URL: <http://www.dw.com/uk/кожен-восьмий-студент-в-німеччині-іноземець/a-39657876> (дата звернення: 29.12.2017).
19. Rollot O. Que pensent les étudiants étrangers de la France? URL: <http://orientation.blog.lemonde.fr/2017/12/27/que-pensent-les-etudiants-etrangers-de-la-france/> (дата звернення: 29.12.2017).

References

1. Dustmann, C. and Glitz, A. (2011), "Migration and Education", available at: http://www.norface-migration.org/publ_uploads/NDP_11_11.pdf (access date December 20, 2017).
2. Dudchenko, M.O., Artemenko, A.F., Levchenko, L.Yu., Vasylyeva, K.V. and Svyrydiuk, V.B. (2013), "Features of teaching foreign students in higher educational institutions of Ukraine", *Svit medytsyny ta biolohii*, vol. 3, pp. 158-160.
3. Bilyk, O.M., "Foreign students as an object of socialization in the socio-cultural space of Ukraine", available at: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=3141 (access date December 20, 2017).

4. Burakova, K.V. (2010), "Analysis of the significant components of the social adaptation of foreign students to study at higher educational institutions of Ukraine at an early stage", *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*, vol. 7 (194), part 1, p.p. 48-55.
5. Gorchakova, O.A. (2013), *Kross-kulturnyy menedzhment v obrazovanii: teksty lektsiy* [Cross-cultural management in education: texts of lectures], Favorit, Odessa, Ukraine, 114 p.
6. Hryshchenko, N.A. (2012), "Features of socialization of foreign students of higher educational institutions", *Visnyk LNU im. T. Shevchenka*, vol. 5 (240), part 2, pp. 192-196.
7. State Statistics Service of Ukraine / Statistical Yearbook of Ukraine for 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016 r.r., available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm (access date December 20, 2017).
8. "Foreign students in Ukraine: who they are?", available at: http://osvita.ua/vnz/student_life/39084/ (access date December 20, 2017).
9. Hrynevych, L. (2017), "Today, 2 082 students from China study in Ukraine", available at: <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2017-06-23-sogodni-v-ukrayini-navchaetsya-2-082-studenta-z-kitayu-liliya-grinevich-na-forumi-rektoriv-u> (access date December 20, 2017).
10. Official website of UIPA, available at: <http://www.uipa.edu.ua/ua/international-cooperation/2011-12-09-22-25-32> (access date December 20, 2017).
11. Aliksieieva, H.S. (2015), "Problems of education and formation of information culture of foreigners in higher educational institutions of Ukraine". *Aktualni pytannya osvity i nauky : zbirnyk naukovykh statey, materialy III mizhnar. nauk.-prakt. konferentsiyi, Natsionalna akademiya natsionalnoi hvardii Ukrainy* [Actual issues of education and science: a collection of scientific articles, materials of the III international scientific-practical conference], KHOHOKZ, Kharkiv, Ukraine, pp. 7-10.
12. Sheliya, M. "Open to Cultures": foreign students about life in Ivano-Frankivsk", available at: http://kurs.if.ua/articles/vidkryto_dlya_kultur_inozemni_studenty_pro_zhyttya_v_ivanofrankivsku_26927.html (access date December 20, 2017).
13. "Education in Ukraine for foreign citizens", available at: <http://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/4898> (access date December 20, 2017).
14. Zdioruk, S. and Bohachevska, I. (2013), "Academic mobility as a factor in Ukraine's integration into the world of scientific and educational space", *Analitychna zapyska*, available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1421/> (access date December 20, 2017).
15. "Over 57 119 international students in Poland", available at: <http://studyinpoland.pl/en/index.php/news/43-over-57-119-international-students-in-poland> (access date December 20, 2017).
16. International Student Survey 2017. The changing dynamics of international student recruitment, available at: https://www.hobsons.com/res/Whitepapers/Hobsons_Insights2017_Global_Web.pdf (access date December 20, 2017).
17. Trends in Higher Education Marketing, Recruitment, and Technology. Hanover Research (2014), Academy Administration Practic, Washington, 26 p., available at: <http://www.washington.edu/.../hanover-research-executive-overvie> (access date December 29, 2017).
18. "Every eighth student in Germany is a foreigner", available at: <http://www.dw.com/uk/кожен-восьмий-студент-в-німеччині-іноземець/a-39657876> (access date December 29, 2017).
19. Rollet, O. «Que pensent les étudiants étrangers de la France?», available at: <http://orientation.blog.lemonde.fr/2017/12/27/que-pensent-les-etudiants-etrangers-de-la-france/> (access date December 29, 2017).

Стаття надійшла до редакції 11.01.2018 р.

Рецензент: д.е.н., професор Національного університету
«Львівська політехніка» Є.В. Крикавський